

สถานศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

โดย

นายแพทย์สำเร็จ กาญจนเมธากุล
คณบดีสำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

การอบรมสัมมนาโครงการเครือข่าย
สถานศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

วันศุกร์ที่ 24 พฤศจิกายน 2549

ณ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

การบรรยายพิเศษ

บทบาทมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

โดย นายแพทย์สำเริง กาญจนเมธากุล คณบดีมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ในการสัมมนาเครือข่ายสถานศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

ณ ห้องประชุม อาคาร 10 มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

วันที่ 24 พฤศจิกายน 2549 เวลา 9.00-9.30 น.

ประเด็นเนื้อหา

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้ในช่วงศตวรรษแห่งเอเชีย (Asian Century) และยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านไทยและการแพทย์ทางเลือก
3. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10

1.1 ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้ในช่วงศตวรรษแห่งเอเชีย (Asian Century)

จากการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาได้สร้างการเจริญเติบโตอย่างมาก และมีฐานเศรษฐกิจที่หลากหลาย แต่พบว่าการขยายตัวด้านปริมาณมากกว่าการปรับตัวด้านประสิทธิภาพและคุณภาพ มีการพึ่งพิงปัจจัยภายนอกในสัดส่วนที่สูง เศรษฐกิจภายในมีการพัฒนาช้ากว่าการผลิตเพื่อการส่งออก จึงเกิดความไม่สมดุลและเศรษฐกิจภายในยังไม่เข้มแข็งพอที่จะเป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงที่ดีของประเทศได้ ดังนั้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในระยะต่อไป จึงต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขบริบทโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วบนพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพ รูปแบบสินค้าและบริการจากการบริหารองค์ความรู้และปรับใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เข้มข้นมากขึ้น นอกจากนี้ สังคมโลกกำลังเข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุ และรูปแบบการบริโภคที่เปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา มีการเคลื่อนไหลทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศมากขึ้น รวมทั้งแรงกดดันจาก ปัญหาและข้อจำกัดทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นปัญหาเฉพาะภายในประเทศและปัญหาสังคมโลก การเปลี่ยนแปลงการบริโภค การส่งออกสินค้าและบริการมีแนวโน้มขึ้นอยู่กับความต้องการของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ยุโรป และญี่ปุ่น ที่ประชากรส่วนใหญ่มีกำลังซื้อและเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จึงมีความต้องการสินค้าและบริการเฉพาะด้านเช่นด้านสุขภาพ การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน การรักษาพยาบาล

ดังนั้นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไทยให้มีความสมดุลและแข่งขันได้ในช่วงศตวรรษแห่งเอเชีย ในแผนพัฒนาฉบับที่ 10 จึงเป็นการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมให้มีเสถียรภาพ การพัฒนาบนฐานความรู้ (Knowledge -based development) จึงเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการ เพื่อให้ประเทศสามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืนและประชาชนมีการดำรงชีพที่สูงขึ้น โดยจะต้องมีการบริหารองค์ความรู้อย่างเป็นระบบทั้งการพัฒนาหรือการสร้างองค์ความรู้ซึ่งรวมถึงการนำองค์ความรู้มาใช้ผสมผสานกับจุดแข็งหรือลักษณะเด่นของเศรษฐกิจและสังคมไทย เช่น วัฒนธรรม และลักษณะของความเป็นไทย อีกทั้งต้องมีการลงทุนเพิ่มขึ้นในการพัฒนานวัตกรรม และส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ในเชิงพาณิชย์ รวมทั้งต้องให้ความสำคัญกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร

1.2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

มุ่งที่การวางรากฐานการพัฒนาคุณภาพคนให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศโดยการพัฒนาคนให้มีความรอบรู้คู่กับการเสริมสร้างคุณธรรมให้เข้มแข็ง โดยพัฒนาคุณภาพคนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดี รู้ รัก และสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีและค่านิยมที่ดีงามมีร่างกายแข็งแรง ได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเท่าเทียมกันสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตพร้อมทั้งเร่งการพัฒนากำลังคนระดับกลาง ระดับสูงให้มีความรู้ทักษะพื้นฐานและสอดคล้องกับวิทยาการสมัยใหม่โดยเฉพาะการพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีให้มีความเป็นเลิศบนฐานของการพึ่งตนเอง ให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ควบคู่กับการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยจัดการองค์ความรู้ทุกด้านตั้งแต่ระดับชุมชนถึงประเทศอย่างเป็นระบบรวมทั้งสร้างความมั่นคงให้แก่คนทั้งประเทศทั้งด้านรายได้ อาหาร และที่อยู่อาศัย คุ้มครองสิทธิและความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาให้เป็นสังคมของความพอเพียง เป็นธรรมและเป็นไทย นำไปสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านไทยและการแพทย์ทางเลือก

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้มีการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ พัฒนาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านไทยและการแพทย์ทางเลือก ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการนำเสนอคณะรัฐมนตรี ประกอบด้วยยุทธศาสตร์หลัก 5 ยุทธศาสตร์ คือ การสร้างและจัดการความรู้ การนำเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพ การสร้างกำลังคนรุ่นใหม่ การพัฒนาอุตสาหกรรมยาไทยและสมุนไพร และกฎหมายกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ยุทธศาสตร์นี้ยังต้องการความร่วมมือจากองค์กร สถาบัน ภาควิชา หน่วยงานต่างๆ ในการดำเนินการทั้งด้านโครงสร้าง ระบบ กลไก เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการความรู้และการวิจัย ที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องและเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อใช้ประโยชน์ระหว่างนักวิชาการ นักวิจัย ผู้บริหาร บุคลากรด้านสาธารณสุข นักวิชาชีพและประชาชนผู้รับบริการ โดยมีมาตรการและแนวทาง 3 แนวทางคือ

1) การพัฒนาระบบและกลไกการสร้างและจัดการความรู้ของประเทศในด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก

2) การสร้างองค์ความรู้ โดยการจัดการการวิจัย เพื่อให้เกิดการวิจัยและพัฒนาแบบบูรณาการ ตั้งแต่การกำหนดนโยบายและทิศทางการวิจัยและพัฒนา การมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ จนถึงการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

3) การจัดการความรู้ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ทั้งในส่วนที่เป็นความรู้ที่ปรากฏ (explicit knowledge) และความรู้แฝง (tacit knowledge) ทั้งนี้เพราะภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยส่วนใหญ่อยู่ในตัวหมอมากกว่าในตำรา

ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนากำลังคนด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านไทยและการแพทย์ทางเลือก มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้รู้สถานการณ์กำลังคนด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก รวมทั้งรู้ศักยภาพ ความรู้ ความสามารถของกำลังคนในด้านนี้ เพื่อที่จะได้มีทิศทางในการผลิตและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ และมีปริมาณอย่างเพียงพอกับความต้องการ

3. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

จากพระราชปณิธานขององค์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่ทรงพระราชทานเมตตาต่อชนทุกชั้นและทรงเอื้ออาทรต่อทุกข์สุขของชนถ้วนทั่ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งปัจจุบันเริ่มเข้าสู่ความตึงตัน เช่นค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของคนไทยปีละกว่า 3 แสนล้านบาท (80% ประชาชนเป็นผู้จ่าย อีก 20% รัฐเป็นผู้จ่าย) มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ประมาณ 10% ต่อปี แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาสุขภาพได้ คนยังเจ็บป่วยโดยไม่จำเป็นอีกจำนวนมาก คนยังได้รับบริการไม่ทั่วถึงและเกิดภาระมากขึ้นทุกฝ่าย (ประเวศ วะสี, 2547) ดังนั้นการหันกลับมาสู่แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มุ่งหวังให้เกิดการพึ่งตนเองด้านสุขภาพในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นและโรคที่ไม่เป็นอันตรายร้ายแรง - ตลอดจนการป้องกันการเกิดโรคที่สามารถป้องกันได้ ด้วยภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านไทยและการแพทย์ทางเลือก จะช่วยให้ประชาชนมีทางเลือกและทางรอดในการดูแลรักษาสุขภาพในภาวะสังคมปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสุขภาพขององค์การอนามัยโลกที่ให้มีการผสมผสานการแพทย์แผนดั้งเดิมกับระบบสาธารณสุขของประเทศ ตามกระแสกระบวนทัศน์ใหม่ด้านสุขภาพที่มองระบบการแพทย์เป็นการบูรณาการมากกว่าการแพทย์แบบแยกส่วน โดยที่ประเทศไทยได้มีการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติที่เน้น การ “สร้างนำซ่อม” เปลี่ยนวิธีคิดว่าเรื่องสุขภาพไม่ใช่ปล่อยให้สุขภาพเสียก่อนแล้วจึงมาซ่อม และจากแนวคิดทฤษฎีใหม่ทางการแพทย์ที่ใช้ *ทฤษฎีสุขภาพ แทน ทฤษฎีโรค* มีการเชื่อมโยงแนวคิดการมองสุขภาพในหลากหลายมิติ โดยมีเป้าหมายที่ระบบสุขภาพใหม่บนความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง และควรเป็นระบบสุขภาพที่มีราคาถูกลง และมีประสิทธิภาพ เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เป็นแบบอย่างให้นานาชาติได้เรียนรู้

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เห็นความสำคัญของการพัฒนาสุขภาพแบบองค์รวมและการผสมผสานที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ตอรับต่อพระราชปณิธานของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราช

สถานศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

โดย

อาจารย์รัตนาวดี อินทรถาวร

การอบรมสัมมนาโครงการเครือข่าย

สถานศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

วันศุกร์ที่ 24 พฤศจิกายน 2549

ณ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

เรื่องสถานศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

คำว่าสถานศึกษาเป็นนามธรรมเมื่อมีคณะศึกษาท่านผู้สนใจที่เข้ามาอยู่ในสถานศึกษาจะเป็นรูปธรรมพร้อมพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษในชุมชน เช่น จากสถาบันครอบครัว สถาบันความเชื่อและศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง นอกจากนี้ยังหมายความว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านด้วย ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ พื้นฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือความรอบรู้ของชาวบ้าน ที่เรียนรู้และมีประสบการณ์ติดต่อกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือที่เป็นความรู้สะสมสืบต่อกันมา

ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาของภูมิปัญญาของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีดังนี้

1. ความรู้เดิมในเรื่องนั้นๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ
2. การสั่งสม การสืบทอด ความรู้ในเรื่องนั้น
3. ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์ใหม่ได้
4. สถานการณ์ที่ไม่มั่นคงหรือมีปัญหาที่หาทางออกไม่ได้
- 5.รากฐานทางพุทธศาสนา วัฒนธรรม และความเชื่อ

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อและพฤติกรรม
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นแสดงถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนเป็นธรรมชาติที่มีสิ่งแวดล้อมและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบรวม หรือกิจกรรมทุกอย่าง ในวิถีชีวิต
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการปรับตัว การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเกณฑ์หลัก หรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่างๆ
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะในตัวเอง